Funded by
European Union
Humanitarian Aid

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

Polina și Alexandru sunt refugiați din Ucraina.© Vincent Tremeau/UN Human Rights

DREPTUL OMULUI LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE: EXPERIENȚA REFUGIAȚILOR DIN UCRAINA PE AMBELE MALURI ALE NISTRULUI

Republica Moldova

2025

Cuprins

Rezumat executiv 3

Metodologie 4

Capitolul 1: Sosirea în Moldova și șederea legală 6

Partea I: Prezentare generală a contextului 6

Partea II. Constatări 7

Partea III. Concluzii și recomandări 9

Capitolul 2: Accesul la asistența umanitară 11

Partea I: Prezentare generală a contextului 11

Partea II. Constatări 11

Partea III. Concluzii și recomandări 13

Capitolul 3: Dreptul la o locuință potrivită 15

Partea I: Prezentare generală a contextului 15

Partea II. Constatări 15

Partea III. Concluzii și recomandări 18

Capitolul 4: Dreptul la sănătate 19

Partea I: Prezentare generală a contextului 19

Partea II. Constatări 20

Partea III. Concluzii și recomandări 22

Capitolul 5: Dreptul la educație 23

Partea I: Prezentare generală a contextului 23

Partea II. Constatări 23

Partea III. Concluzii și recomandări 25

Capitolul 6: Dreptul la muncă 27

Partea I: Prezentare generală a contextului 27

Partea II. Constatări 27

Partea III. Concluzii și recomandări 30

Rezumat executiv

Raportul de evaluare a discriminării intitulat "**Dreptul omului la egalitate și nediscriminare: experiența refugiaților din Ucraina pe ambele maluri ale Nistrului**" a fost elaborat de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului Moldova în cadrul proiectului *"Îmbunătățirea accesului egal la servicii și asistență pentru refugiații cu nevoi speciale și cei mai vulnerabili membri ai comunității gazdă în Moldova, inclusiv pe malul stâng al Nistrului"*, finanțat de DG-ECHO.

Evaluarea cuprinzătoare urmărește să determine dacă cele mai vulnerabile grupuri de refugiați s-au confruntat cu discriminare, excludere sau marginalizare în accesarea serviciilor publice sau a asistenței umanitare de la sosirea lor în Moldova, inclusiv pe malul stâng al Nistrului, precum și modul în care aceste experiențe de discriminare (dacă au existat) le-au afectat viața. Evaluarea a explorat aspecte legate de coeziunea socială și tensiunile sociale dintre refugiați și comunitățile gazdă.

Principalele constatări arată că intrarea în vigoare a Directivei privind protecția temporară în martie 2023 a oferit refugiaților un statut legal mai previzibil, deși unii încă nu au un statut legal. Refugiații de etnie romă au solicitat protecție temporară mai rar, dar, în general, au avut experiențe pozitive, în mare parte datorită sprijinului acordat de mediatorii comunității rome. În schimb, resortisanții țărilor terțe, în special cetățenii Federației Ruse, s-au confruntat cu atitudini negative și discriminare pe motiv de naționalitate și/sau cetățenie atunci când au solicitat statutul de refugiat.

Locația geografică a influențat semnificativ experiențele refugiaților:

⇒ **Malul drept al râului Nistru:** Refugiații au avut un acces relativ mai bun la servicii și rețele de sprijin. Aceștia au beneficiat de o infrastructură îmbunătățită, de un sprijin legal mai puternic și de o mai bună coordonare între organizațiile guvernamentale și neguvernamentale. Cu toate acestea, au persistat provocări, inclusiv dificultăți birocratice, discriminare ocazională în accesul la servicii și dificultăți de integrare pe piața muncii.

⇒ **Malul stâng al râului Nistru:** Refugiații s-au confruntat cu provocări mai serioase, în special în ceea ce privește documentele legale, accesul la asistență medicală și oportunitățile de angajare. Discriminarea în ceea ce privește accesul la asistență medicală a fost o problemă serioasă pe ambele maluri, dar a fost mai acută pe malul stâng, în special pentru refugiații de etnie romă și persoanele cu dizabilități. Barierele au fost: disponibilitatea limitată a serviciilor, inaccesibilitatea fizică și informațională, accesibilitatea și calitatea slabă a serviciilor medicale.

Atitudinile negative din partea peronalului de asistență medicală și lipsa de înțelegere a cadrului legal au fost comune pe ambele maluri, dar au fost mai pronunțate pe malul stâng al Nistrului.

Recomandările includ îmbunătățirea colectării datelor privind refugiații care beneficiază de protecție temporară, sensibilizarea funcționarilor publici și a profesioniștilor din domeniul sănătății cu privire la principiile nediscriminării și promovarea coeziunii sociale între refugiați și comunitățile gazdă.

Acest rezumat executiv evidențiază necesitatea unor eforturi continue pentru a aborda discriminarea și a spori incluziunea refugiaților în Moldova, acordând atenție grupurilor vulnerabile și disparităților geografice dintre malul drept și malul stâng al Nistrului.

Metodologie

Evaluarea Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a avut loc în două etape. **Prima fază a constat într-o analiză documentară a datelor secundare** efectuată în noiembrie 2023, care a urmărit să identifice informațiile disponibile privind discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina, inclusiv grupuri specifice, în ceea ce privește accesul la diferite drepturi ale omului. Analiza documentară s-a axat pe subiecte precum trecerea frontierei de stat; accesul la asistență umanitară; accesul la locuințe (inclusiv experiențele cu centrele de plasament temporar pentru refugiați de pe malul drept al Nistrului și închirierea de apartamente); educație; asistență medicală; și ocuparea forței de muncă. Analiza documentară a examinat, de asemenea, tensiunile dintre refugiați și comunitățile gazdă care rezultă din percepția favoritismului în distribuirea ajutorului și a concurenței pentru resurse. S-a observat că comportamentul neprietenos față de copiii refugiaților și oferirea de sprijin financiar refugiaților au exacerbat și mai mult aceste tensiuni. În total, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a revizuit douăzeci de surse diferite, inclusiv Observațiile Finale ale Comitetelor; recomandările adoptate de Republica Moldova în ultimul ciclu al Revizuirii Periodice Universale; studii ale Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului; rapoarte ale agențiilor ONU, Organizațiilor Internaționale, și Organizațiilor a Societății Civile.

A doua etapă a evaluării a **implicat colectarea și analiza datelor primare,** cu scopul de a umple lacunele identificate în analiza documentară și de a corobora sau infirma datele secundare. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a utilizat o metodologie mixtă pentru colectarea datelor primare, constând în:

⇒ 1 334 de **interviuri individuale** cu refugiați din Ucraina care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului (realizate între iulie 2023 și aprilie 2024), asigurând o acoperire geografică largă;

⇒ **Șapte discuții de grup** care au implicat un total de 67 de participanți (inclusiv 42 de femei);

⇒ **Șapte interviuri cu informatori-cheie** cu reprezentanți ai instituțiilor naționale pentru drepturile omului, ai agențiilor ONU, ai organizațiilor neguvernamentale internaționale și ai organizațiilor societății civile (desfășurate între mijlocul lunii ianuarie și mijlocul lunii aprilie 2024).

Toate interviurile și discuții de grup au fost realizate cu prezență fizică. Instrumentele utilizate au inclus întrebări privind discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina în diferite sfere ale vieții lor în Moldova, cum ar fi sosirea în Moldova și accesul la statut legal, asistență umanitară, locuințe, educație, asistență medicală și locuri de muncă.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a desfășurat toate exercițiile de colectare a datelor în conformitate cu principiile fundamentale de monitorizare a drepturilor omului, inclusiv principiul *"nu face rău – do not harm"*, respectarea confidențialității, consimțământul informat și integrarea aspectelor legate de gen și dizabilități[1].

Cele șapte discuții de grup s-au desfășurat după cum urmează:

⇒ O discuție cu resortisanți ai țărilor terțe (cetățeni ai Federației Ruse)[2] care au locuit anterior în Ucraina și locuiesc în prezent pe malul drept al Nistrului;

⇒ Două discuții cu refugiați cu dizabilități, inclusiv unii refugiați în etate (una pe malul drept și una pe malul stâng al râului Nistru);

⇒ Două discuții cu refugiați de etnie romă (una pe malul drept și una pe malul stâng al râului Nistru);

⇒ Două discuții cu mediatori ai comunității rome (una pe malul drept și una pe malul stâng al râului Nistru).

Pentru a asigura confidențialitatea informațiilor furnizate și pentru a proteja sursele, acest raport nu conține nicio informație de identificare personală.

[1] Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, Manual privind monitorizarea drepturilor omului, Capitolul 02, Principiile de bază ale monitorizării drepturilor omului. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Chapter02-MHRM.pdf.

[2] Oficiul ONU pentru Drepturile Omului s-a concentrat asupra acestui grup specific de solicitanți de azil pentru a remedia o lipsă de informații care a fost observată în răspunsul umanitar, în conformitate cu principiul "Nu lăsa pe nimeni în urmă".

Constatările se bazează pe o analiză aprofundată a informațiilor care au fost evaluate ca fiind credibile și fiabile, pe baza standardului Oficiul ONU pentru Drepturile Omului de a dovedi *"motive rezonabile de a crede"* că faptele au avut loc așa cum au fost descrise. Constatările au fost validate în timpul a două consultări publice care au avut loc la 12 și 27 iunie 2024 pe malul drept și, respectiv, pe malul stâng al Nistrului. De asemenea, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a organizat consultări cu autoritățile competente. Toate informațiile din acest raport sunt utilizate cu respectarea deplină a consimțământului liber, prealabil și informat al tuturor surselor.

Capitolul 1: Sosirea în Moldova și șederea legală

Partea I: Prezentare generală a contextului

De la începutul invaziei pe scară largă a Federației Ruse în Ucraina, la 24 februarie 2022, Guvernul Republicii Moldova a primit refugiați pe teritoriul său și a luat măsuri prompte pentru a le oferi protecție, în conformitate cu Pactul Global privind Refugiații[3]. Guvernul a declarat imediat stare de urgență pentru o perioadă inițială de 60 de zile, care a fost prelungită de mai multe ori până la 30 decembrie 2023[4]. În această perioadă, Comisia pentru Situații de Urgență a reglementat șederea legală a refugiaților în țară.

La 18 ianuarie 2023, guvernul a adoptat o decizie de acordare a protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina[5]. Regimul legal de protecție temporară a fost activat la 1 martie 2023, asigurând accesul la un statut legal mai stabil și mai previzibil pentru persoanele strămutate din Ucraina[6]. La 10 mai 2023, Comisia pentru Situații de Urgență a adoptat o nouă decizie de reglementare a șederii în Moldova a cetățenilor ucraineni și a resortisanților țărilor terțe (RNT) care fug din Ucraina[7]. Această directivă a stabilit că, începând cu 15 mai, ucrainenii și resortisanții țărilor terțe aveau timp până la 15 august 2023 să solicite protecție temporară. În caz contrar, nu vor avea un statut legal. Această măsură a condus la o creștere semnificativă a înregistrărilor pentru protecție temporară, care a continuat în lunile următoare. La 28 februarie 2024, guvernul a decis să prelungească regimul de protecție temporară până la 1 martie 2025.

Conform datelor Guvernului Republicii Moldova și ale Agenției ONU pentru Refugiați (UNHCR), la 31 ianuarie 2025, **127 786** de refugiați din Ucraina erau înregistrați în țară[8]. Planul inter-agenții de răspuns al Republicii Moldova pentru refugiați pentru 2023 (PRR 2023) indică faptul că populația *"refugiaților"* este formată în principal din femei (68%); copii (33%); și persoane în etate (21%). Grupurile care se confruntă cu o marginalizare mai mare includ: copiii; persoanele cu dizabilități; persoanele în etate; persoane de etnie romă; persoanele care trăiesc cu HIV; LGBTIQA+; mamele singure; familiile cu mulți copii.

La 7 octombrie 2024, 76 202 persoane erau înregistrate în sistemul de informații al Inspectoratului General pentru Migrație (IGM), iar 60 711 dintre acestea (inclusiv 15 902 minori) au primit documente de identitate pentru protecție temporară[9]. Deși aceste date sunt dezagregate în funcție de sex, vârstă și locul de reședință, ele nu includ detalii privind dizabilitățile sau etnia. Dintre acestea, 3 824 de persoane care locuiesc pe malul stâng al Nistrului au statut legal de protecție temporară. Deși nu există date oficiale privind numărul total de refugiați care locuiesc pe malul stâng, estimările inițiale de la începutul afluxului de refugiați plasează cifra între 8 000 și 10 000. Acest lucru sugerează că o proporție ridicată de refugiați care locuiesc pe malul stâng al Nistrului au obținut protecție temporară.
În plus, la data de 7 octombrie 2024, 1 468 de persoane erau înregistrate în sistemul de azil, inclusiv:

- ⇒ 1 persoană cu statut de refugiat;
- ⇒ 193 de beneficiari ai protecției umanitare;
- ⇒ 1.274 de solicitanți de azil cu cereri în curs de soluționare[10].

[3] Situația din Ucraina: Planul regional de răspuns pentru refugiați - ianuarie-decembrie 2023, capitolul Moldova.
[4] Hotărârea nr. 41 din 24.2.2022 a Parlamentului Republicii Moldova privind declararea stării de urgență.
[5] Hotărârea Guvernului nr. 21 din 18.1.2023 privind acordarea protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina.
[6] Situația din Ucraina: Planul regional de răspuns pentru refugiați - ianuarie-decembrie 2024, capitolul Moldova.
[7] Comisia pentru Situații Excepționale din Moldova, Dispoziția numărul 68 din 10 mai 2023.
[8] Portalul de date operaționale al UNHCR, Republica Moldova.
[9] Statistici săptămânale ale Inspectoratului General pentru Migrație, accesate ultima dată la 25 mai 2024.
[10] Protecția internațională și documentarea ucrainenilor în Republica Moldova - Inspectoratul General pentru Migrație | Ministerul Afacerilor Interne (gov.md).

În Republica Moldova, există patru forme de protecție internațională: **statutul de refugiat, protecția umanitară, protecția temporară și azilul politic**, astfel cum sunt definite de Legea 270/2008 privind azilul[11]. **Statutul de refugiat** este acordat în baza Convenției privind Refugiații din 1951, ratificată de Republica Moldova în 2001. **Protecția umanitară** este acordată pentru riscurile care nu sunt acoperite de Convenție. **Protecția temporară** vizează afluxurile masive de persoane strămutate, în timp ce **azilul politic** este acordat de președinte în cazuri excepționale.

Republica Moldova a activat pentru prima dată regimul de protecție temporară în timpul crizei refugiaților din Ucraina. Persoanele eligibile au inclus:

⇒ Cetățenii ucraineni cu reședința în Ucraina înainte de 24 februarie 2022;
⇒ Cetățenii ucraineni aflați deja în Moldova înainte de această dată;
⇒ Apatrizii și resortisanții țărilor terțe care au beneficiat de protecție internațională sau echivalentă în Ucraina înainte de 24 februarie 2022 și care nu se pot întoarce în siguranță în țara lor;
⇒ Membrii de familie ai acestor grupuri.

Partea II. Constatări

Datele de monitorizare a protecției Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au arătat că 71% dintre respondenți (75% pe malul drept și 59% pe malul stâng al Nistrului) au solicitat statutul de protecție temporară. Dintre cei care au depus cerere, 91% au primit acest statut (91% pe malul drept și 88% pe malul stâng al Nistrului). Aceste cifre trebuie interpretate având în vedere dimensiunea eșantionului de interviuri ale Oficiul ONU pentru Drepturile Omului. În rândul celor 29% care nu au depus cerere, motivele au inclus căutarea altor statute legale, nevăzutul beneficiilor și lipsa de cunoștințe privind modul de depunere a cererii. În 2024, OHCHR a observat un interes crescut pentru obținerea statutului de protecție temporară, deoarece acest statut afectează în mod direct posibilitatea realizării altor drepturi (statut legal și evitarea amenzilor pentru încălcarea condițiilor de ședere, primirea asistenței financiare, înscrierea copiilor la școală etc.). Începând cu octombrie 2023, înscrierea în programul de protecție temporară a crescut, parțial din cauza modificărilor care leagă statutul legal de eligibilitatea pentru asistență financiară[12].

Sosirea în Moldova și statutul legal pentru cetățenii țărilor terțe care sosesc din Ucraina

Conform datelor de monitorizare a protecției, 7 din cei 11 resortisanți ai țărilor terțe intervievați au solicitat și au primit protecție temporară. Printre aceste persoane se numără cetățeni din Rusia, Azerbaidjan, Tadjikistan și Turcia care, la momentul declanșării războiului din Ucraina, aveau permise de ședere în Ucraina și erau membri de familie ai unei persoane eligibile pentru protecție temporară.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a documentat situația specifică a șapte cetățeni ai Federației Ruse care au solicitat azil. Deși aveau cetățenie rusă, majoritatea dintre aceștia trăiseră în Ucraina o mare parte din viață și aveau permis de ședere. Când a început războiul, aceștia au fost privați de permisele de ședere și li s-a ordonat de către autorități să părăsească Ucraina în termen de o lună din cauza cetățeniei lor. Trecerea frontierei din Ucraina în Moldova nu a reprezentat nicio provocare semnificativă pentru acest grup, inclusiv pentru cei cu pașaport rusesc expirat.

Toți participanții nuau fost eligibili pentru statutul de protecție temporară, deoarece nu îndeplineau criteriile stipulate pentru resortisanții țărilor terțe. Mai exact, aceștia nu erau beneficiari ai protecției internaționale sau ai

[11] https://cda.md/useful-information-for-beneficiaries/
[12] https://help.unhcr.org/moldova/2023/12/05/refugee-cash-assistance-updates-in-moldova/.

unei protecții naționale echivalente acordate de autoritățile ucrainene înainte de 24 februarie 2022, care nu se puteau întoarce în siguranță în țările lor de origine, doar aveau un permis de ședere[13]. Aceste permise de ședere au fost efectiv revocate de autoritățile ucrainene după izbucnirea războiului. În consecință, aceștia au fost excluși din cadrul de protecție temporară și au solicitat ulterior statutul de refugiat în Moldova.

Câțiva participanți au raportat atitudini **negative din partea angajaților Inspectoratului General pentru Migrație**. Observații precum: ***"Ai un pașaport rusesc, nici nu te gândi să obții un statut legal"*** sau ***"Războiul din Ucraina a început din cauza unor oameni ca tine"***. Cinci participanți au avut cererile de azil respinse și au făcut apel în instanță.

Sosirea în Moldova și statutul legal al refugiaților de etnie romă din Ucraina

Refugiații de etnie romă care locuiesc pe **malul drept al râului Nistru**, **și au participat la discuțiile de grup**, au raportat o experiență generală pozitivă referitor la trecerea frontierei din Ucraina în Moldova și au fost primiți cu căldură de voluntari care au demonstrat o atitudine primitoare. Toți respondenții au solicitat protecție temporară și au primit-o cu succes, fără a fi raportate incidente de atitudine negativă sau discriminare în timpul procesului de înregistrare. Cu toate acestea, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a primit un raport de la reprezentantul unei organizații a societății civile din partea de nord a țării cu privire la refuzul înregistrării pentru protecție temporară a unui refugiat rom, însoțit de un incident de violență fizică.

În schimb, refugiații de etnie romă de pe **malul stâng al Nistrului** s-au confruntat cu diverse provocări la sosirea în Moldova și în obținerea statutului legal. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a primit rapoarte privind trecerile ilegale ale frontierei din Ucraina prin regiunea transnistreană, soldate cu arestări, amenzi și expulzări pe malul drept al Nistrului. Au existat, de asemenea, rapoarte privind refuzuri de trecere a liniei de demarcație administrativă pe malul stâng. Principalul motiv al refuzului a fost că refugiații de etnie romă nu au putut dovedi că au rude pe malul stâng, chiar și în cazurile în care le aveau. Asigurarea unei înregistrări a șederii mai lungi sau permanente, care este esențială pentru ocuparea unui loc de muncă pe malul stâng, a ridicat probleme semnificative. O regulă ale autorităților de facto impunea refugiaților să aibă rude cu înregistrare permanentă pe malul stâng pentru a se califica ei înșiși pentru înregistrarea șederii permanente. În ciuda acestor obstacole, unii refugiați au raportat experiențe pozitive în ceea ce privește trecerea frontierei, precum și înregistrarea și obținerea protecției temporare.

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului pe baza interviurilor individuale au arătat că 68% dintre refugiații de etnie romă (71% pe malul drept și 56% pe malul stâng al Nistrului) au solicitat statutul de protecție temporară. Dintre cei care au depus cereri, 77% (76% pe malul drept și 80% pe malul stâng al Nistrului) au primit o carte de identitate de protecție temporară. Dintre cei 22% care nu au depus cerere, principalul motiv invocat a fost convingerea că obținerea statutului de protecție temporară nu prezintă niciun beneficiu.

Sosirea în Moldova și statutul legal al refugiaților cu dizabilități din Ucraina.

Conform datelor de monitorizare a protecției furnizate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, 67% dintre refugiații din Ucraina cu dizabilități (70% pe malul drept și 60% pe malul stâng al râului Nistru) au solicitat statutul de protecție temporară. Dintre cei care au depus cerere, 92% (95% pe malul drept și 81% pe malul stâng al Nistrului) au primit o carte de identitate pentru protecție temporară. Dintre cei 33% care nu au depus cerere, principalele motive au fost căutarea unui alt statut legal și faptul că nu știau cum să depună cererea.

[13] În timpul "Consultărilor publice privind raportul referitor la discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina în Moldova", care au avut loc la 12 iunie, Ombudsmanul a recomandat ca statul să extindă criteriile de eligibilitate pentru protecția temporară pentru a permite resortisanților țărilor terțe să depună cereri

În ceea ce privește atitudinea și tratamentul comunității gazdă față de refugiații cu dizabilități de pe ambele maluri ale Nistrului, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a înregistrat multe cazuri de simpatie și solidaritate, precum și rapoarte izolate de ofense verbale.

De exemplu, un refugiat din Tiraspol a menționat că a fost insultat pentru că vorbea ucraineană, în timp ce altul a menționat că ucrainenii erau învinuiți pentru problemele locale. Cu toate acestea, nu au fost primite rapoarte privind discriminarea bazată exclusiv pe dizabilitate.

O organizație locală de pe malul stâng al Nistrului a raportat că persoanele cu afecțiuni medicale grave de pe malul stâng al Nistrului se confruntă cu dificultăți semnificative în accesarea statutului legal în Moldova. Pentru a se înregistra și obține statutul de protecție temporară, acestea trebuie să fie transportate la un birou de pe malul drept al Nistrului pentru scanarea amprentelor digitale. Însă, ambulanțele de pe malul drept al Nistrului nu operează pe malul stâng al Nistrului, ceea ce face dificilă accesarea statutului legal, inclusiv a tratamentelor necesare care sunt disponibile doar la Chișinău.

În plus, un reprezentant al unei organizației de pe malul stâng al Nistrului a raportat că refugiaților de etnie romă le este interzisă intrarea în centrul de adăpost din cauza unui incident trecut care a implicat distrugerea proprietății de către o familie de etnie romă. Această interdicție evidențiază provocările și discriminarea continuă față de refugiații de etnie romă în ceea ce privește accesul la servicii și facilități esențiale.

Partea III. Concluzii și recomandări

Experiența sosirii în Moldova și a obținerii statutului legal a variat între grupurile de refugiați din Ucraina. De la activarea Directivei privind protecția temporară la 1 martie 2023, un număr tot mai mare de refugiați au obținut acest statut legal mai previzibil. Atunci când protecția temporară a intrat în vigoare, ucrainenii strămutați puteau încă să locuiască în țară în temeiul legilor de urgență. Acest lucru s-a schimbat, însă, la 15 mai 2023, când dreptul de ședere în temeiul legilor de urgență a fost retras. Ca urmare, cei care se aflau deja în țară au avut la dispoziție 90 de zile, până la 13 august 2023, pentru a-și regulariza statutul legal, fie în baza protecție temporară, azil, cerere de apatridie sau permis de ședere.

Cetățenii țărilor terțe, în special cetățenii Federației Ruse care au participat la discuțiile de grup, care nu erau eligibili pentru protecție temporară, au solicitat în schimb statutul de refugiat. În timpul procesului de solicitare, aceștia s-au confruntat cu refuzul de a le accepta cererea și cu atitudini negative. Aceste acțiuni ale funcționarilor publici au fost însoțite de comentarii negative cu privire la etnia și naționalitatea lor, indică discriminare bazate pe aceste motive. În plus, celor mai mulți dintre aceștia li s-au respins cererile de azil. În ceea ce privește refugiații de etnie romă, datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, au arătat că aceștia au solicitat și au obținut protecție temporară într-o proporție ușor mai mică decât alte grupuri de refugiați, dar acest lucru a fost motivat și de faptul că mulți refugiați de etnie romă nu ar fi văzut un beneficiu în solicitarea acestui statut legal. În general, cei care au solicitat acest statut legal au avut o experiență pozitivă, datorită sprijinului mediatorilor comunității rome.

În general, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, nu a găsit nicio dovadă de discriminare în ceea ce privește accesul la statutul legal pe baza etniei sau a dizabilităților.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitare:

⇒ **Colectarea, analiza și diseminarea datelor privind** numărul refugiaților cu protecție temporară în funcție de dizabilitate;
⇒ **Asigurarea accesului** tuturor refugiaților cu dizabilități și mobilitate redusă la serviciile echipelor mobile pentru obținerea protecției temporare;
⇒ **Informarea în timp util** a refugiaților ucraineni cu privire la prelungirea statutului de protecție temporară sau modificările în acest sens, utilizând diverse canale de informare accesibile;
⇒ **Respectarea principiului egalității și nediscriminării** în fiecare caz de solicitare a statutului de refugiat, indiferent de cetățenia, apartenența etnică sau alte caracteristici ale solicitantului;
⇒ **Creșterea nivelului de conștientizare** a funcționarilor publici și a angajaților instituțiilor de stat cu privire la principiile egalității și nediscriminării în tratarea refugiaților din Ucraina;
⇒ **Adoptarea de măsuri pentru promovarea egalității și acceptării diversității** în rândul comunității gazdă.

Capitolul 2: Accesul la asistența umanitară

Partea I. Prezentare generală a contextului

De la începutul crizei refugiaților, Republica Moldova, cu sprijinul comunității internaționale, a pus în aplicare un sistem cuprinzător de sprijin pentru refugiații din Ucraina, dând dovadă de o mare solidaritate. Conform datelor Agenției ONU pentru Refugiați (UNHCR) și ale Guvernului, la 29 septembrie 2024, în Republica Moldova se aflau 123 729 de refugiați din Ucraina[14]. În ultimii doi ani și jumătate, partenerii umanitari au sprijinit Guvernul Republicii Moldova pentru a asigura accesul refugiaților la statutul legal, protecție și drepturi, pentru a oferi asistență specifică refugiaților cu nevoi și vulnerabilități specifice și pentru a promova integrarea socio-economică în comunitățile gazdă.

Începând cu martie 2022, refugiații din Ucraina în Moldova au fost înscriși în programul de asistență financiară care le-a permis să își acopere nevoile de bază în faza critică a situației de urgență. Programul a continuat pe parcursul anilor 2023 și 2024, însă a suferit o serie de modificări în 2024, când răspunsul refugiaților a intrat în al treilea an. Prima modificare, care a devenit aplicabilă la începutul anului 2024, a fost legată de cerința de a demonstra statutul legal în Moldova[15]. A doua modificare, care a fost comunicată în aprilie 2024 și aplicată din septembrie 2024, se referă la faptul că țintirea în funcție de vulnerabilitate va determina eligibilitatea pentru continuarea asistenței financiare[16].

Partea II. Constatări

Datele de monitorizare a protecției furnizate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au arătat că refugiații au raportat că nevoile lor cele mai urgente sunt, în ordinea priorităților: asistență medicală; asistență financiară; alimente și produse nealimentare.

Asistența umanitară a reprezentat un subiect controversat în relația dintre refugiați și comunitățile gazdă. Potrivit agențiilor ONU, organizațiilor internaționale și organizațiilor societății civile, tensiunile legate de asistența umanitară au contribuit la tensionarea relației dintre aceste două grupuri. De exemplu, o femeie refugiată care locuiește pe malul stâng al râului Nistru a declarat că s-a confruntat cu atitudini de judecată și comentarii negative din partea localnicilor în mijloacele de transport comun, pentru că transporta o cutie cu ajutor umanitar. Acest lucru ar fi constrâns-o să ascundă cutia în interiorul unei genți.

Mai mulți reprezentanți ai ONG-urilor au evidențiat preocupările cetățenilor moldoveni care au trăit în Ucraina cea mai mare parte a vieții lor și s-au întors în Moldova din cauza războiului. Aceste persoane, care au obținut permise de ședere în Ucraina, s-au aflat într-o poziție vulnerabilă în momentul revenirii în Moldova. Acestea nu aveau o rețea de siguranță în Moldova și aveau nevoie de asistență la fel de mult ca și refugiații ucraineni. Spre deosebire de cetățenii moldoveni cu reședința în Moldova, aceștia nu erau înscriși în niciun mecanism de protecție socială din cauza reședinței lor anterioare în Ucraina.

Distribuirea inechitabilă a asistenței umanitare din partea organizațiilor internaționale și a ONG-urilor între diferitele grupuri de refugiați, precum și limitarea semnificativă a acesteia la cei care locuiesc în centrele acreditate de plasament temporar a refugiaților a fost menționată ca o altă problemă.

Următoarea secțiune va analiza mai în detaliu accesul la asistență umanitară pentru diferite grupuri de refugiați.

[14] Portalul de date operaționale al UNHCR, Republica Moldova. https://data.unhcr.org/en/country/mda.
[15] Întrebări frecvente privind programul de asistență în numerar al UNHCR și legătura cu statutul juridic - UNHCR Moldova.
[16] Schimbări importante în programul UNHCR de asistență în numerar - UNHCR Moldova.

Accesul la asistență umanitară pentru resortisanții țărilor terțe care au sosit din Ucraina

Cei mai mulți dintre resortisanții țărilor terțe intervievați în timpul discuțiilor de grup, toți fiind de naționalitate rusă, au declarat că au primit ajutor umanitar, inclusiv asistență financiară, vouchere pentru alimente și haine de iarnă. Niciunul dintre participanți nu s-a simțit discriminat în distribuirea ajutorului umanitar. Este important de menționat că, inițial, aceștia au fost înscriși în programul de asistență financiară. Cu toate acestea, după cum s-a menționat mai sus, odată cu intrarea în vigoare a noilor reglementări care prevăd că primirea asistenței financiare este condiționată de existența unui statut legal - fie protecție temporară, fie statut de refugiat-, aceștia au fost informați că nu mai sunt eligibili pentru a primi asistență financiară deoarece nu au un statut legal.

Accesul la asistență umanitară pentru refugiații de etnie romă din Ucraina

În timpul discuțiilor în grup pe malul drept al Nistrului, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a primit informații de la refugiații de etnie romă cu privire la comentarii denigratorii și tratament inegal în timp ce primeau ajutor umanitar. Femeile de etnie romă au raportat remarci discriminatorii cu privire la aspectul și îmbrăcămintea lor, reflectând stereotipurile societății. Unele s-au confruntat cu refuzuri sau dificultăți în obținerea voucher-iilor alimentare și asistenței financiare, în special în cazul femeilor de etnie romă cu dizabilități. Un reprezentant al unui ONG, precum și monitorizarea protecției de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului , au relevat probleme similare de discriminare împotriva refugiaților de etnie romă din Ucraina în nordul Moldovei. Aceste date au fost confirmate de mediatorii comunității rome, care au asistat la multiple episoade de discriminare pe motive etnice împotriva refugiaților de etnie romă. În timpul unei distribuiri de produse nealimentare care a avut loc într-o municipalitate din nordul țării, refugiații de etnie non-romă ar fi primit pachete întregi cu ajutoare, în timp ce refugiații de etnie romă au primit doar o parte din conținutul acestor pachete și li s-a cerut să împartă ulterior între ei produsele primite. Situația a fost înrăutățită de o atitudine nepoliticoasă și de strigăte din partea funcționarilor publici.

Examinarea de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a accesului la ajutor umanitar pentru refugiații de etnie romă care locuiesc pe malul stâng al râului Nistru relevă o situație diferită. În primul rând, ajutorul umanitar este mai puțin disponibil pe malul stâng decât pe malul drept al Nistrului, din cauza prezenței reduse a organizațiilor umanitare. Cu toate acestea, majoritatea refugiaților intervievați sunt înscriși în programul de asistență financiară. Refugiații din comunitatea romă se bazează în principal pe mediatorii comunității rome pentru a primi ajutor umanitar (îmbrăcăminte, alimente, vouchere pentru medicamente etc.). Mediatorii informează refugiații cu privire la asistența disponibilă, identifică persoanele care au cea mai mare nevoie și le pun în legătură cu ONG-urile relevante. Pe de altă parte, mediatorii de etnie romă au observat nemulțumiri în rândul comunității locale de etnie romă din cauza unei percepții de favoritism față de refugiați în furnizarea de asistență.

Accesul la asistență umanitară pentru refugiații din Ucraina cu dizabilități

Refugiații cu dizabilități de pe malul drept al Nistrului au avut experiențe variate cu ajutorul umanitar. În timp ce unii cu nevoile lor specifice, cum ar fi condițiile de sănătate, s-au confruntat cu provocări, inclusiv dificultăți în a ajunge la punctele de distribuție a ajutorului din cauza mobilității reduse și a altor bariere în accesarea asistenței. Refugiații cu dizabilități care, fie nu și-au adus certificatul de dizabilitate în Moldova, fie nu au solicitat anterior

[17] Această informație a fost recunoscută în cadrul "Consultărilor publice privind raportul referitor la discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina în Moldova", desfășurate pe 12th iunie pe malul drept.

recunoașterea oficială a dizabilității lor au fost deosebit de vulnerabili. Acest grup a fost, în unele cazuri, exclus de la primirea asistenței umanitare, inclusiv a voucher-celor pentru Linella, deoarece anumite programe de ajutor erau direct legate de deținerea unui certificat de dizabilități[17]. În plus, au fost raportate întârzieri în acordarea asistenței financiare și sprijin inadecvat din partea serviciilor de asistență telefonică[18].
Pe **malul stâng al râului Nistru**, nu au fost raportate cazuri de discriminare împotriva refugiaților cu dizabilități în ceea ce privește ajutorul umanitar. Cu toate acestea, la fel ca alți refugiați, mulți s-au confruntat cu atitudini negative din partea comunității gazdă cu privire la primirea ajutorului. Un ONG local a remarcat dificultățile în ceea ce privește asistența acordată persoanelor cu dizabilități și persoanelor în etate, în special din cauza faptului că furnizorii de ajutor solicită colectarea în persoană și documente legale, sau procuri. Deși au fost create grupuri mobile pentru a aborda aceste probleme, persistă dificultăți semnificative.

Perspectivele actorilor umanitari

În martie 2024, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a efectuat un sondaj în rândul organizațiilor neguvernamentale internaționale și locale (OING și ONG-uri) pentru a înțelege modelele acestora în oferirea de ajutor umanitar refugiaților din Ucraina. Sondajul a examinat zonele geografice de punere în aplicare a proiectelor, factorii care influențează aceste alegeri, grupurile specifice de refugiați sprijinite și orientarea sectorială a proiectelor. Au participat reprezentanți de la șapte organizații - 6 OING și 1 ONG - toate acestea implementând în prezent sau implementând anterior proiecte pentru refugiații din Ucraina.
Răspunsurile, care au fost anonime, au indicat:

⇒ **Direcționarea geografică:** Toți cei șapte respondenți au raportat că proiectele lor au inclus capitala Chișinău. Cinci organizații au implementat proiecte în diverse regiuni, exclusiv pe malul drept al râului Nistru. Doar două organizații au raportat că au implementat proiecte pe malul stâng al Nistrului.
⇒ **Direcționarea către grupuri specifice:** grupurile cele mai sprijinite (pentru cinci organizații) au inclus refugiații de etnie romă, refugiații cu dizabilități și refugiații în etate. Patru organizații au lucrat cu copii, trei cu refugiați care trăiesc în zone rurale și două cu minorități etnice sau lingvistice, femei refugiate victime ale violenței și solicitanți de azil. O singură organizație a raportat că lucrează cu persoane LGBTIQ+ și una cu apatrizi.
⇒ **Concentrare sectorială:** Asistența și protecția socială a fost principalul domeniu de interes pentru cinci organizații, urmat de educație, securitate alimentară, apă, salubritate și igienă și sănătate.

Partea III. Concluzii și recomandări

În ceea ce privește accesul diferitelor grupuri la asistența umanitară, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a constatat că refugiații de etnie romă au fost afectați în principal de discriminare. Pe malul drept al râului Nistru, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a identificat cazuri de excludere de la asistență; remarci discriminatorii din partea funcționarilor publici și a lucrătorilor umanitari deopotrivă. Acest lucru nu a fost observat pe malul stâng al Nistrului, deși accesul la asistența umanitară a fost mai limitat acolo decât pe malul drept, depinzând adesea de eforturile mediatorilor comunității rome. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului nu a identificat discriminare împotriva refugiaților cu dizabilități.

De asemenea, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a constatat că organizațiile umanitare adoptă de cele mai multe ori o orientare bazată pe vulnerabilitate, concentrându-se pe sprijinirea celor mai vulnerabile și marginalizate grupuri, inclusiv de etnie romă, refugiați cu dizabilități și refugiați în etate.

[18] Idem.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitari:

⇒ **Asigurarea transparenței și a incluziunii în criteriile de vulnerabilitate** utilizate pentru a determina eligibilitatea pentru asistența financiară. Criteriile ar trebui să fie deschise, clare și largi, asigurând accesibilitatea pentru toți refugiații.

⇒ **Să adopte o abordare individualizată a procesului de evaluare a nevoilor.** Deciziile de a refuza asistența financiară ar trebui să fie luate în scris, cu o motivare clară, într-un format ușor de înțeles și transmise în timp util. Refugiații ar trebui, de asemenea, să fie informați cu privire la procesul și condițiile de contestare a unor astfel de decizii.

⇒ **Garantarea egalității în distribuirea ajutorului umanitar**, fără discriminare bazată pe etnie, vârstă, starea de sănătate și alte caracteristici ale beneficiarilor.

⇒ **Crearea unui mecanism eficient și sigur de depunere a plângerilor** pentru refugiații care consideră că au fost discriminați în primirea ajutorului umanitar.

⇒ **Asigurarea includerii ajutorului umanitar pe malul stâng al râului Nistru,** cu un accent deosebit pe livrările pentru persoanele cu dizabilități și cu mobilitate redusă, cum ar fi ochelari, bastoane, scaune cu rotile.

⇒ **Prioritizarea coeziunii sociale** prin punerea în aplicare a programelor care vizează atât refugiații, cât și comunitățile gazdă.

⇒ **Creare și menținerea de echipe mobile** pentru distribuirea de ajutor umanitar pentru refugiații cu dizabilități.

⇒ **Sensibilizarea personalului,** inclusiv a celui din organizațiile umanitare, și din punctele de distribuție, cu privire la principiile egalității și nediscriminării în furnizarea de asistență umanitară.

Capitolul 3: Dreptul la o locuință potrivită

Partea I. Prezentare generală a contextului

Accesul la locuințe a reprezentat o prioritate cheie pentru refugiații din Ucraina care au ajuns în Moldova[19]. În timp ce aproximativ 3% din totalul refugiaților sosiți au fost cazați în centrele de plasament temporar pentru refugiați în primele luni ale conflictului armat, majoritatea au căutat cazare în comunitățile gazdă sau în locuințe private. Refugiații s-au confruntat cu probleme de accesibilitate, în special datorită afluxului mare de refugiați care a dus la creșterea prețurilor locuințelor pe piața imobiliară. În plus, referitor la aceste probleme, refugiații s-au confruntat cu o scădere a dorinței comunității gazdă de a-i primi[20].

La începutul anului 2023, Ministerul Muncii și Protecției Sociale cu sprijinul partenerilor umanitari, a început procesul de consolidare a centrelor de plasament temporar pentru refugiați, cu scopul de a închide treptat aceste centre. Pentru a sprijini familiile de refugiați în timpul acestei tranziții, partenerii umanitari au introdus un program de asistență financiară pentru chirie în vara anului 2023. Acest program a oferit o medie de 275 EUR pe lună pe gospodărie pentru o perioadă de până la 6 luni, sumele variind în funcție de mărimea proprietății și de metodologia organizației partenere.

Criteriile de eligibilitate au inclus vulnerabilitatea și durabilitatea - capacitatea de a acoperi chiria în mod independent după încetarea asistenței. În timp ce eficacitatea programului se baza pe crearea de oportunități de venit pe termen lung pentru refugiați sau pe conectarea acestora la programele guvernamentale de protecție socială, accentul pus pe durabilitate ca criteriu a dezavantajat anumite persoane și grupuri, în special având în vedere că mai puțin de 10 % dintre refugiați aveau un loc de muncă formal la acel moment.

Decizia guvernului din martie 2023 de a acorda statutul de protecție temporară refugiaților din Ucraina a alocat un buget special pentru a asigura accesul refugiaților la cazare. În plus, au fost introduse măsuri speciale pentru sprijinirea refugiaților cu dizabilități. Directiva privind protecția temporară afirmă că *„beneficiarii de protecție temporară, la cerere, au acces la cazare în cadrul centrului de plasament temporar pentru persoane aflate în dificultate, care ar trebui să fie accesibil persoanelor cu nevoi specifice”*. În plus, recunoscând provocările financiare cu care se confruntă refugiații *„beneficiarii de protecție temporară au dreptul la compensații pentru facturile lor de energie în conformitate cu Legea nr. 241/2022 privind Fondul pentru reducerea vulnerabilității energetice”*[21].

Partea II. Constatări

Conform datelor analizei documentare, normele de înființare a centrelor de plasament temporar pentru refugiați nu răspundeau în mod adecvat nevoilor femeilor cu copii mici și ale persoanelor în etate. Unele centre nu dispuneau de instalații sanitare private, cu încuietoare, pentru ambele sexe, ceea ce reprezenta o provocare suplimentară. În plus, lipsa opțiunilor de cazare pentru bărbații singuri a condus la cazuri de refuz al cazării în centre de plasament temporar fără soluții alternative, constituind discriminare de gen.

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului de monitorizare a protecției arată că refugiații din Ucraina intervievați în Moldova locuiesc în diferite tipuri de cazare. La momentul interviurilor, 47% erau găzduiți gratuit de rude sau prieteni apropiați; 37% închiriau un apartament sau o casă pe cont propriu; 8% erau găzduiți gratuit de localnici; 7% erau găzduiți în centrele de plasament temporar pentru refugiați; 1% împărțeau un apartament sau o

[19] Evaluarea nevoilor multisectoriale Moldova 2023. https://reliefweb.int/report/moldova/moldova-multi-sector-needs-assessment-msna-protection-key-sectoral-findings-presentation-december-2023.
[20] Greutăți ascunse: 1 an de trai în deplasare forțată pentru refugiații din Ucraina | NRC.
[21] Directiva privind protecția temporară.

casă cu alți refugiați. Analiza datelor efectuată de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a evidențiat diferențe în ceea ce privește situația locuirii între malul drept și malul stâng al Nistrului. Procentul de refugiați găzduiți gratuit de rude, prieteni sau membri ai comunității gazdă a fost ușor mai mare pe malul stâng decât pe malul drept. Proporția celor care închiriază apartamente a fost similară pe ambele maluri ale Nistrului. Cu toate acestea, o diferență semnificativă a fost observată în ceea ce privește cazarea în centre de plasament temporar: de opt ori mai mulți refugiați locuind în centre de plasament temporar pe malul drept în comparație cu malul stâng al râului Nistru.

Interviurile individuale ale Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au arătat că proprietarii au refuzat adesea să închirieze locuințe refugiaților din Ucraina, invocând preocupări legate de neplata chiriei, deteriorarea proprietății sau furt. Acest refuz a afectat în mod disproporționat familiile cu copii, persoanele cu dizabilități, persoanele în etate, persoanele de etnie romă și resortisanții țărilor terțe. În plus, creșterea costurilor de trai ca urmare a crizei refugiaților a contribuit la apariția unor sentimente negative față de refugiați, unii localnici percepându-i ca fiind responsabili pentru creșterea cheltuielilor. Acest lucru, la rândul său, a condus la cazuri de abuz verbal.

Următoarea secțiune analizează mai detaliat accesul la locuințe adecvate al unor grupuri specifice de refugiați care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului.

Dreptul la o locuință potrivită pentru resortisanții țărilor terțe care au sosit din Ucraina

Majoritatea resortisanților țărilor terțe care au sosit din Ucraina și au fost intervievați de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului închiriau apartamente (78%), iar o proporție mai mică locuiau în centre de plasament temporar pentru refugiați (22%). Niciunul nu a fost găzduit de rude sau de localnici. Această constatare evidențiază situația locativă diferită a resortisanților țărilor terțe care au locuit anterior în Ucraina în comparație cu refugiații de naționalitate ucraineană.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a documentat, de asemenea, experiențele solicitanților de azil de naționalitate rusă, care nu erau eligibili pentru protecție temporară. Persoanele intervievate care locuiesc în centrul de plasament temporar (TAC) din Chișinău au împărtășit că, înainte de sosirea lor, au avut experiențe pozitive în centrul de plasament temporar sau în centre gestionate de organizații religioase sau caritabile. Cu toate acestea, o femeie a raportat că i s-a refuzat cazarea într-un centrul de plasament temporar pentru refugiați, presupun din cauza naționalității sale.

Dreptul la o locuință adecvată pentru refugiații din Ucraina de etnie romă

Datele disponibile indică faptul că două elemente afectează în mod negativ situația locativă a refugiaților de etnie romă: **atitudinile negative și discriminarea larg răspândite în timpul căutării unei locuințe**, atât în apartamente private, cât și în centre de plasament temporar pentru refugiați, și **segregarea** etnică cu care se confruntă în centre de plasament temporar pentru refugiați, care reflectă marginalizarea lor socială mai largă. Diferite surse sugerează că aceste probleme sunt mai proeminente pe **malul drept** în comparație cu malul stâng al râului Nistru.

Refugiații de etnie romă care locuiesc pe malul drept au raportat provocări semnificative în închirierea apartamentelor, confruntându-se adesea cu refuzuri repetate din partea proprietarilor doar din cauza etniei lor. Această problemă a fost deosebit de pronunțată în Chișinău în comparație cu orașele mai mici. Mediatorii comunității rome au oferit exemple, inclusiv un anunț discriminatoriu pentru o casă scoasă la vânzare, care scria ***"Nu o vindem țiganilor"***. În plus, mulți refugiați de etnie romă au raportat că **li s-au refuzat vizionările după ce proprietarii i-au văzut în persoană și le-au recunoscut etnia, în ciuda acordurilor inițiale la telefon.** Două

persoane de etnie romă au declarat că s-au confruntat cu peste douăzeci de refuzuri în încercarea de a închiria un apartament. Aceste atitudini discriminatorii reflectă stereotipuri sociale adânc înrădăcinate. Comentarii precum ***"Oamenii se tem de țigani"*** și ***"Țiganii sunt necinstiți"*** fiind citate de persoanele intervievate, indicând prejudecățile predominante.

Refugiații de etnie romă s-au confruntat, de asemenea, cu segregarea în centre de plasament temporar pentru refugiați. Numeroase rapoarte indică faptul că etnia a fost singurul criteriu care a influențat plasarea în cazare. Prevalența unei **abordări segregaționiste** a fost subliniată de numeroși refugiați de etnie romă și confirmată de Oficiul Avocatului Poporului.

Pe **malul drept al râului Nistru,** mediatorii comunității rome au jucat un rol crucial în abordarea problemelor legate de locuințe cu care se confruntă refugiații de etnie romă. Aceștia au intervenit atunci când atitudinile discriminatorii din partea administratorilor ale centrelor de plasament au împiedicat acceptarea refugiaților de etnie romă, pledând pentru includerea acestora. Mediatorii au observat că etnia a influențat adesea deciziile de plasare a refugiaților. De exemplu, într-un oraș cu două centre de plasament, unul găzduia exclusiv refugiați de etnie romă. Când acest centru s-a închis, refugiații din celălalt centru s-au opus inițial împărțirii spațiului cu persoane de etnie romă, în cele din urmă acceptându-i. În mod similar, atunci când unii localnici și-au exprimat neîncrederea față de refugiații de etnie romă și au ezitat să îi găzduiască, mediatorii au încercat să contracareze această situație, reușind în unele cazuri.

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului sugerează o situație locativă diferită pentru refugiații de etnie romă de pe **malul stâng al râului Nistru**. Toți participanții al grupului de discuții au declarat că locuiesc în apartamente private, probabil din cauza costurilor medii semnificativ mai mici ale chiriei și utilităților: de două ori mai mici decât pe malul drept al Nistrului. Un singur respondent a raportat discriminare în încercarea de a închiria un apartament. Cu toate acestea, aceste relatări, în general pozitive, diferă de rapoartele primite de mediatorii comunității rome de pe malul stâng, care au raportat cazuri în care proprietarii au refuzat să închirieze apartamente refugiaților de etnie romă după ce le-au detectat accentul sau au retras acordurile după ce le-au aflat etnia, chiar și după ce au primit plăți în avans. Programele de închiriere oferite de ONGI sunt esențiale, dar rămân indisponibile pe malul stâng al Nistrului.

Dreptul la o locuință potrivită pentru refugiații din Ucraina cu dizabilități

Concluziile monitorizării protecției de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului arată că refugiații cu dizabilități au fost găzduiți gratuit de rude sau familii gazdă sau au locuit în centre de plasament temporar pentru refugiați într-o proporție ușor mai mare decât refugiații fără dizabilități. Doar 24% dintre refugiații cu dizabilități au declarat că au închiriat apartamente, comparativ cu 39% dintre refugiații fără dizabilități.

Pe **malul drept al Nistrului**, refugiații cu dizabilități au menționat două provocări principale în eforturile lor de a închiria un apartament: **prețurile ridicate de închiriere,** în special în Chișinău (și în comparație cu malul stâng); și **refuzul unor localnici de a închiria apartamente refugiaților din Ucraina din cauza stereotipurilor** care portretizează refugiații ca hoți. Cu toate acestea, nu există dovezi care să sugereze că refugiații cu dizabilități s-au confruntat cu discriminare bazată în special pe dizabilitatea lor atunci când au căutat locuințe de închiriat.

Lipsa accesibilității în centre de plasament temporar pentru refugiați a fost o altă problemă semnificativă, după cum au subliniat frecvent persoanele intervievate și a confirmat Biroul Avocatului Poporului. Majoritatea centrelor de plasament nu dispuneau de condițiile necesare pentru a asigura accesibilitatea fizică, doar două centre de plasament găzduind refugiați cu dizabilități alături de cei fără dizabilități. Această accesibilitate limitată

la un număr mic de centrele de plasament dotate cu facilități minime pentru a răspunde cerințelor lor speciale.

Pe **malul stâng**, niciunul dintre refugiații cu dizabilități care au participat la discuție de grup nu a raportat dificultăți legate de dizabilitățile lor în căutarea unei locuințe de închiriat. De asemenea, aceștia nu s-au confruntat cu niciun tratament negativ din partea proprietarilor.

Partea III. Concluzii și recomandări

Datele colectate și analizate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului evidențiază atitudinile negative răspândite cu care se confruntă refugiații, indiferent de oricare dintre caracteristicile lor, cum ar fi naționalitatea, originea etnică, limba, religia, sexul, vârsta, dizabilitatea, identitatea de gen, orientarea sexuală, statutul de migrant. Aceste atitudini sunt determinate în mare măsură de faptul că membrii comunității gazdă atribuie creșterea costurilor de trai crizei refugiaților, ceea ce duce la învinovățirea refugiaților. Aceste prejudecăți sunt reflectate în multe cazuri în care proprietarii au refuzat să închirieze apartamente refugiaților.

În acest context, refugiații de etnie romă se confruntă cu o discriminare inter-secțională nu numai din cauza statutului lor de refugiat, ci și din cauza etniei lor. Deși aceste atitudini și practici discriminatorii ar fi fost comune pe ambele maluri ale Nistrului, datele indică faptul că sunt mai răspândite pe malul drept. În plus, refuzul de cazare în centre de plasament temporar și segregarea exacerbează și mai mult experiențele refugiaților de etnie romă. Refugiații cu dizabilități s-au confruntat mai ales cu probleme legate de accesibilitatea spațiilor de cazare și de segregare, deoarece doar câteva centre de plasament temporar au facilități adecvate pentru a răspunde nevoilor lor.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitari:

- ⇒ **Continuarea consultărilor cu refugiații** cu privire la deciziile care le afectează condițiile de viață; de exemplu, atunci când refugiații sunt mutați în locuințe alternative ca urmare a închiderii a centrelor de plasament temporar.
- ⇒ **Eradicarea practicii de segregare** a refugiaților de etnie romă, a persoanelor cu dizabilități și a persoanelor cu mobilitate redusă în centre de plasament temporar. Aceasta include acțiuni eficiente și imediate de discriminare, prin care administratorii centrelor de plasament temporar sau alți refugiați care trăiesc în centre.
- ⇒ **Asigurarea unor standarde minime de accesibilitate** în centre de plasament temporar, atât fizică, cât și informațională, pentru persoanele cu dizabilități și persoanele în etate.
- ⇒ **Sensibilizarea refugiaților ucraineni** cu privire la programul Cash for Rent și la criteriile de eligibilitate ale acestuia.
- ⇒ **Extinderea programului** Cash for Rent și includerea refugiaților care locuiesc pe malul stâng al râului Nistru.
- ⇒ **Colaborare cu Consiliul pentru Egalitate și cu alte organisme responsabile** pentru a aborda publicitatea discriminatorie legată de vânzarea și închirierea de locuințe și pentru a promova conștientizarea publică a principiilor nediscriminării.

Capitolul 4: Dreptul la sănătate

Partea I. Prezentare generală a contextului

Sistemul de sănătate din Moldova se confruntă cu mai multe provocări, inclusiv finanțare insuficientă, acces limitat la asistență medicală în zonele rurale și un deficit de forță de muncă, inclusiv de medici de familie. Afluxul masiv de refugiați a pus o presiune suplimentară asupra sistemului de sănătate. Conform evaluării multisectoriale a nevoilor din 2023 realizată de Inițiativa REACH, serviciile de asistență medicală au fost identificate ca fiind nevoia prioritară pentru 43% din gospodăriile de refugiați intervievate.

Accesul la asistență medicală primară și de urgență pentru refugiații din Ucraina în Moldova a fost reglementat inițial de Legea privind situațiile de urgență, iar ulterior de statutul legal de protecție temporară. Decizia nr. 1 a Comisiei pentru Situații de Urgență din 24 februarie 2022, împreună cu ordinele emise de Ministerul Sănătății, au garantat accesul la asistență medicală primară și de urgență pentru refugiații din Ucraina. Acest lucru a inclus tratamentul COVID-19 atunci când a fost necesară spitalizarea, abordând nevoile imediate ale crizei acute a refugiaților. În ciuda acestor măsuri, Planul de Răspuns pentru Refugiați 2024 a subliniat că, în 2023, o cincime din gospodăriile refugiaților au raportat dificultăți în accesarea serviciilor de sănătate. Principalele obstacole au inclus timpi lungi de așteptare, bariere lingvistice, un cadru legal restrictiv, lipsa de cunoștințe cu privire la serviciile disponibile, tratamente indisponibile și costuri ridicate. Introducerea statutului legal de protecție temporară în martie 2023 a oferit refugiaților din Ucraina acces la o gamă mai largă de servicii medicale, inclusiv dreptul de a se înregistra la un medic de familie. La 29 februarie 2024, 5 150 de refugiați din Ucraina erau înregistrați la un medic de familie.

Acest lucru a fost pus în aplicare prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 142/54-A și Ordinul nr. 143, care au acordat persoanelor strămutate acces la asistență medicală de urgență, asistență medicală primară și examinări medicale în scopuri de sănătate publică, inclusiv înregistrarea la medicul de familie[21].

La 1 martie 2024, Ministerul Sănătății a modificat Ordinul nr. 143 pentru a extinde serviciile de asistență medicală pentru titularii statutului legal de protecție temporară. De la acea dată, titularii de protecție temporară au dreptul la asistență medicală de urgență pre-spitalizare, asistență medicală primară, asistență medicală la spital (în caz de urgențe medico-chirurgicale), asistență dentară de urgență, servicii medicale oncologice (inclusiv diagnostic și tratament), servicii de dializă ambulatorie și spitalizare, servicii mentale și psihosociale și examinări medicale din motive de sănătate publică. Pentru a avea acces la pachetul complet de asistență medicală, titularii de protecție temporară trebuie să se înregistreze mai întâi la un medic de familie atunci când solicită pentru prima dată servicii medicale în instituțiile medicale.

Legea privind azilul (# 270/2008) reglementează dreptul la sănătate al solicitanților de azil și al beneficiarilor de protecție internațională în Moldova, asigurând accesul acestora la asistență medicală în aceleași condiții ca și cetățenii moldoveni. În conformitate cu această lege, solicitanții de azil au dreptul la asistență medicală primară și de urgență. În special, asistența medicală disponibilă solicitanților de azil include asistență medicală urgentă, asistență medicală primară și asistență medicală de spitalizare de urgență.

În plus, acordurile de cooperare dintre Compania Națională de Asigurări de Sănătate și trei agenții ale ONU continuă să asigure acoperirea costurilor diferitelor servicii medicale pentru refugiații din Ucraina, inclusiv femei și copii. Acordul cu Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) acoperă rambursarea cheltuielilor pentru serviciile medicale furnizate copiilor cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani. Aceste servicii includ servicii medicale de

[21] Всё больше украинских беженцев пользуются бесплатными медицинскими услугами в Кишиневе

spitalizare de urgență. Acordul cu Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) **asigură acoperirea serviciilor de dializă, disponibile atât în ambulatoriu, cât și în staționar.** Acordul cu Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA) prevede rambursarea cheltuielilor pentru serviciile medicale de spitalizare de urgență pentru **femeile în etate de 18-55 de ani.** Cu toate acestea, aceste acorduri nu includ servicii medicale specializate sau medicamente pentru persoanele cu condiții și nevoi medicale speciale, cum ar fi refugiații cu dizabilități.

Partea II. Constatări

Monitorizarea protecției de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a arătat că **46% dintre respondenți** au declarat că au afecțiuni medicale grave, inclusiv boli cronice și netransmisibile. Acest lucru a fost raportat de către74% dintre refugiații de pe malul drept și 26% de pe malul stâng al râului Nistru. Dintre refugiații cu dizabilități, 87% aveau probleme medicale grave.

Dintre persoanele cu afecțiuni medicale grave, 21% au raportat dificultăți în accesarea asistenței medicale, o cifră care a crescut la 37% în rândul refugiaților cu dizabilități. Obstacolele comune au inclus **disponibilitatea**, **accesibilitatea și calitatea asistenței medicale,** cu provocări semnificative în ceea ce privește accesibilitatea fizică și informațională, în special pentru refugiații cu dizabilități. Au existat, de asemenea, rapoarte privind refuzul personalului medical de a furniza servicii medicale din cauza lipsei de informare cu privire la drepturile refugiaților de a avea acces la îngrijire.

Conform monitorizării Oficiul ONU pentru Drepturile Omului , **55% dintre refugiații din Ucraina intervievați au fost înregistrați la un medic de familie sau terapeut**. Ratele de înregistrare au fost mai mari pe malul drept (61%) în comparație cu malul stâng al râului Nistru (35%). Principalele motive pentru care nu s-au înregistrat au inclus dorința de a menține legătura cu un medic de familie din Ucraina și faptul că nu au perceput nevoia de servicii medicale locale.

Următoarea secțiune analizează mai detaliat accesul la asistență medicală al unor grupuri specifice de refugiați care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului.

Dreptul la sănătate pentru cetățenii țărilor terțe care sosesc din Ucraina

Dintre cei 13 resortisanți ai țărilor terțe intervievați în cadrul monitorizării protecției, inclusiv resortisanți din Rusia, Azerbaidjan, Tadjikistan și Turcia, doar unul a declarat că suferă de afecțiuni medicale grave și nu a raportat nicio problemă în ceea ce privește accesul la asistență medicală.

Informațiile colectate în cadrul discuției de grup cu cetățeni ruși au indicat faptul că, deși solicitanții de azil nu sunt eligibili pentru întreaga gamă de servicii medicale acordate refugiaților cu statut legal de protecție temporară, aceștia pot totuși accesa unele servicii prin intermediul unui anumit spital public. Majoritatea participanților la discuției de grup au menționat acest spital, menționând că au fost supuși unui examen medical gratuit înainte de a fi admiși la centrul de cazare temporară (TAC) și că ulterior au accesat gratuit alte servicii, inclusiv analize și asistență medicală de urgență. Având în vedere aceste limitări ale accesului la serviciile de sănătate, achiziționarea unei asigurări de sănătate este o altă opțiune disponibilă pentru resortisanții țărilor terțe. Cu toate acestea, există bariere semnificative, deoarece cadrul legal prevede obținerea unei polițe de asigurare în baza unui contract de muncă formal, limitând astfel accesul celor care nu au contracte de muncă.

Dreptul la sănătate pentru refugiații de etnie romă din Ucraina

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului privind monitorizarea protecției arată că **48% dintre refugiații de etnie romă intervievați suferă de afecțiuni medicale grave** (86% pe malul drept și 14% pe malul stâng al Nistrului). Femeile reprezintă trei sferturi din refugiații de etnie romă care suferă de afecțiuni medicale grave pe malul drept și 100% pe malul stâng al râului Nistru. În plus, 33% dintre refugiații de etnie romă cu afecțiuni medicale grave au și un grad de dizabilitate. 50% dintre aceste persoane au raportat că întâmpină dificultăți în accesarea serviciilor medicale. Cele mai raportate dificultăți în accesarea asistenței medicale au inclus, în ordinea importanței: costurile asociate asistenței medicale și medicamentelor; refuzul personalului de asistență medicală de a oferi servicii; timp lung de așteptare pentru programări; transportul la unitățile medicale. În plus, 44% dintre refugiații de etnie romă intervievați (92% dintre cei intervievați pe malul drept și 8% dintre cei intervievați pe malul stâng al Nistrului) au raportat că sunt înregistrați la un medic de familie. Toți au fost înregistrați la un medic de familie de pe malul drept al Nistrului. **Mulți refugiați de etnie romă intervievați** în mai multe regiuni **au raportat atitudini negative din partea medicilor și a personalului medical, precum și refuzuri de a acorda asistență medicală**. ***"Medicii refuză să ne vadă și suntem tratați nepoliticos"***- a declarat un refugiat rom.

În timpul unui discuției de grup cu refugiați de etnie romă care locuiesc pe **malul drept al râului Nistru**, s-a constatat că statutul de protecție temporară a fost considerat eficient în accesarea asistenței medicale primare și de urgență. Pe de altă parte, mediatorii comunității rome au evidențiat provocări semnificative, inclusiv neîncrederea în medici și teama de tratamente neadecvate. Femeile rome refugiate se tem să meargă la ginecolog, deoarece se tem să fie sterilizate fără consimțământul lor. O femeie cu cinci copii ar fi fost sfătuită de un ginecolog: ***"Nu mai naște, lasă-ne să te sterilizăm".*** În plus, mediatorii au declarat că refugiații de etnie romă au mers la spital doar ca o măsură de ultimă instanță, deoarece ar fi suferit un tratament discriminatoriu. Printre acestea se numără faptul că trebuie să stea la coadă mult timp, spre deosebire de refugiații care nu sunt romi, și li s-a spus de către personalul spitalului că sunt gălăgioși și că le deranjează munca.

De asemenea, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a colectat și analizat date privind accesul la asistență medicală pentru refugiații de etnie romă de pe **malul stâng al râului Nistru**. În general, refugiații de etnie romă care au participat la discuția de grup au raportat că au avut acces la asistență medicală, inclusiv la consultații cu medici, în spitalele locale. Cu toate acestea, în timp ce unii au beneficiat de servicii gratuite, alții au trebuit să plătească pentru serviciile medicale și medicamente. Mediatorii comunității rome au jucat adesea un rol-cheie în însoțirea refugiaților de etnie romă la Chișinău și în asigurarea legăturii cu instituțiile medicale. Fără acest sprijin, refugiații de etnie romă s-au confruntat adesea cu refuzuri din cauza etniei lor și s-au confruntat cu atitudini părtinitoare din partea lucrătorilor medicali.

Dreptul la sănătate pentru refugiații cu dizabilități din Ucraina

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului privind monitorizarea protecției arată că 87% dintre refugiații cu dizabilități intervievați suferă de afecțiuni medicale grave, dintre care 74% pe malul drept și 26% pe malul stâng al Nistrului. Pe ambele maluri, femeile reprezintă peste trei sferturi din persoanele cu afecțiuni medicale grave. Aproximativ una din patru persoane cu afecțiuni medicale grave a declarat că se confruntă cu obstacole în accesul la asistență medicală. Aceste bariere au inclus costuri ridicate pentru îngrijire, medicamente și transport; disponibilitatea limitată a serviciilor medicale; refuzul îngrijirii de către personalul medical; și timp lung de așteptare pentru programări. Natura acestor bariere a variat: pe malul stâng al Nistrului, refugiații s-au confruntat mai frecvent cu probleme legate de disponibilitatea serviciilor, a medicilor și a medicamentelor, în timp ce pe malul drept al Nistrului, refugiații s-au confruntat cu mai multe refuzuri de a furniza servicii și costuri mai ridicate.

În general, 59% dintre refugiații cu dizabilități au fost înregistrați la un medic de familie, cu 88% pe malul drept și 12% pe malul stâng al râului Nistru. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a primit numeroase rapoarte privind tratamentul negativ la care sunt supuși refugiații cu dizabilități din partea medicilor și a personalului medical din spitalele de pe ambele maluri ale râului Nistru.

Dintre refugiații cu dizabilități intervievați, 33% au declarat că au un certificat de dizabilități eliberat în Ucraina. În timp ce acest certificat a permis la 33% dintre aceștia să aibă acces la medicamente esențiale sau la ajutor umanitar din partea diferitelor organizații, 38% au declarat că nu le-a permis accesul la niciun serviciu.

III. Concluzii și recomandări

De la începutul crizei refugiaților, accesul la asistență medicală a reprezentat o necesitate critică pentru refugiații din Ucraina. Constatările Oficiul ONU pentru Drepturile Omului indică faptul că o parte semnificativă a refugiaților suferă de afecțiuni medicale grave, femeile și persoanele cu dizabilități fiind cele mai afectate grupuri. Deși statutul legal facilitează de obicei accesul la asistență medicală primară și de urgență, persistă bariere. Aceste bariere afectează în principal accesul la asistența medicală primară și secundară, mai degrabă decât la asistența medicală de urgență, și se referă la indisponibilitate, inaccesibilitate, inaccesibilitate financiară și calitate.

Au fost raportate cazuri de tratament discriminatoriu, care afectează în special refugiații de etnie romă pe baza apartenenței etnice și, într-o mai mică măsură, solicitanții de azil pe baza naționalității. Mediatorii comunității rome au avut un rol esențial în îmbunătățirea accesului la asistență medicală pentru refugiații de etnie romă. Refugiații cu dizabilități se confruntă cu provocări suplimentare legate de lipsa accesibilității fizice a unităților medicale și de garanțiile medicale insuficiente pentru cei care dețin certificate de dizabilități eliberate în Ucraina sau în altă țară. Refugiații ucraineni cu dizabilități sunt îngrijorați de faptul că, de fapt, dizabilitatea lor nu este recunoscută în mod adecvat ca un factor de vulnerabilitate suplimentar atunci când au acces la asistență medicală. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului nu a constatat nicio practică consecventă privind utilitatea acestor certificate, un număr egal de refugiați raportând beneficii și limitări în accesarea serviciilor.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitari:

- ⇒ **Luarea măsurilor pentru a asigura respectarea, protecția și îndeplinirea dreptului la sănătate** pentru refugiații din Ucraina în toate dimensiunile sale, inclusiv disponibilitatea, accesibilitatea fizică, calitatea.
- ⇒ **Continuarea sensibilizării profesioniștilor din domeniul sănătății și a personalului** din instituțiile medicale cu privire la dispozițiile legale privind dreptul la sănătate aplicabile refugiaților din Ucraina.
- ⇒ **Oferirea garanțiilor suplimentare pentru a facilita accesul la asistență medicală** pentru refugiații ucraineni cu certificate de dizabilități primite în Ucraina sau într-o țară terță.
- ⇒ **Asigurarea serviciilor de transport pentru refugiații cu dizabilități și cu mobilitate redusă** pentru a facilita accesul la asistență medicală, teste și servicii în centre medicale, laboratoare etc.

Capitolul 5: Dreptul la educație

Partea I. Prezentare generală a contextului

De la începutul afluxului de refugiați în Moldova, copiii au reprezentat o parte considerabilă a populației de refugiați (33%). Includerea lor în sistemul național de educație a fost un obiectiv-cheie pentru stat[22]. Partenerii umanitari au colaborat cu autoritățile naționale și cu furnizorii de servicii specializate pentru a facilita accesul la programe de învățare și de dezvoltare a competențelor pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu dizabilități și pentru copiii de etnie romă. Cu toate acestea, în timpul primului an de ședere în Moldova, copiii refugiați au avut o rată scăzută de prezență la instituțiile de învățământ formal și la *"clasele smart"* - spații echipate pentru învățarea online, ceea ce a condus la un risc de izolare crescută. Copiii cu nevoi speciale s-au confruntat cu dificultăți deosebite în accesarea educației incluzive.

În anul școlar 2022-2023, 1 155 de copii refugiați din Ucraina au frecventat școlile din Moldova. Dintre aceștia, 728 au avut *"statut de auditor"*, ceea ce înseamnă că au participat la cursuri, dar nu au putut susține examene, deoarece și-au continuat studiile online în școlile ucrainene. Potrivit Ministerului Educației și Cercetării, în anul școlar 2023-2024, 2 078 de copii refugiați din Ucraina au fost înscriși în instituțiile de învățământ din Moldova, jumătate (1084) fiind localizați în Chișinău. Majoritatea copiilor ucraineni frecventează școala primară (728), în timp ce 59 sunt înscriși la licee. La 31 mai 2024, un total de 49 de copii ai refugiaților de etnie romă erau înscriși în școlile moldovenești. Cu toate acestea, nu sunt disponibile date privind frecventarea școlilor dezagregate referitor la malul drept și malul stâng al Nistrului.

La nivel național, Hotărârea de Guvern din 18 ianuarie 2023 privind instituirea unui mecanism de protecție temporară a acordat acces la educație și oportunități de învățare formală și informală pentru băieții și fetele refugiați de vârstă preșcolară și școlară, odată ce au primit protecție temporară. Ministerul Educației și Cercetării este responsabil să se asigure că minorii cu Protecție Temporară puteau avea acces la instituțiile publice de învățământ *"sub rezerva posibilităților sistemului educațional și în aceleași condiții stabilite pentru cetățenii minori ai Republicii Moldova"*. Aceasta includea educația timpurie[23], precum și învățământul tehnic și profesional și învățământul superior[24]. Între februarie și septembrie 2023, copiii refugiați fără Protecție Temporară puteau frecventa școlile, dar erau limitați la statutul de auditor, lăsându-i într-o stare de incertitudine.

La 4 septembrie 2023, Ministerul Educației și Cercetării a emis o instrucțiune[25] privind înscrierea copiilor ucraineni în școlile moldovenești. Totuși, această instrucțiune nu se aplica copiilor resortisanți ai țărilor terțe[26]. Aceasta prevedea că toți copiii de naționalitate ucraineană, indiferent de statutul lor de protecție temporară, erau eligibili pentru înscrierea în școlile din Moldova, fără a fi nevoie să prezinte documente specifice legate de statutul lor legal. Principalul rezultat pozitiv al acestei instrucțiuni a fost eliminarea statutului de auditor, permițând elevilor care dețineau anterior acest statut să se înscrie pe deplin în școli. În același timp, înscrierea în școlile moldovenești rămâne voluntară și nu obligatorie.

Partea II. Constatări

Datele de monitorizare a protecției Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au arătat că doar 38% dintre refugiații din Ucraina intervievați în Moldova aveau copii, nepoți sau nepoate de vârstă școlară înscriși la școala din Moldova. Majoritatea copiilor refugiați din Ucraina de pe ambele maluri ale Nistrului au preferat să își continue

[22] Planul interagenții de răspuns pentru refugiați pentru 2023 (RRP 2023)
[23] Directiva privind protecția temporară. Obiectivul specific 3.4 - 3.4.1.
[24] Idem
[25] Idem
[26] Ordinul numărul 1109 din 14.9.2023, Ministerul Educației și Cercetării (MER) https://mec.gov.md/sites/default/files/05092023131733_3719.pdf.

educația online folosind programa școlară programa școlară ucraineană. În rândul copiilor refugiați care frecventează școala în Moldova, ratele de înscriere au variat semnificativ între malul drept (42%) și malul stâng (68%) al râului Nistru. Această disparitate poate fi parțial explicată prin disponibilitatea școlilor care oferă un curriculum în limba ucraineană pe malul stâng și prin compatibilitatea sistemului de învățământ școlar de 11 ani de pe malul stâng cu sistemul ucrainean. În schimb, malul drept urmează un sistem de învățământ de 12 ani. Pe malul drept, școlile în limba ucraineană sunt aproape inexistente. Un număr limitat de școli oferă cursuri în limba rusă cu unele materii predate în ucraineană, cum ar fi literatura, cultura și istoria. Prin urmare, majoritatea copiilor ucraineni refugiați pe malul drept au ales să studieze în limba rusă, aceasta fiind singura lor alternativă viabilă, având în vedere lipsa lor de competențe lingvistice în limba română. Doar un număr mic de copii au declarat că studiază în limba română, iar toți aceștia se aflau pe malul drept al Nistrului.

Dreptul la educație pentru copiii de etnie romă refugiați din Ucraina

Pe baza constatărilor analizei documentare, copiii de etnie romă rămân deosebit de vulnerabili în ceea ce privește dreptul lor la educație. Deși nu se cunoaște numărul exact al copiilor afectați, aceștia se confruntă cu două provocări: reticența părinților de a-i trimite la școală și alte obstacole personale în calea educației, pe de o parte, și lipsa de interes din partea autorităților statului, pe de altă parte. Un exemplu de discriminare împotriva copiilor de etnie romă este distribuirea inechitabilă a echipamentelor tehnice pentru educația online. Instituțiile de învățământ din comunitățile care au centre de plasament temporar pentru refugiați, responsabile de furnizarea acestor echipamente, ar fi ignorat cererile familiilor rome pe motive discriminatorii[27].

Conform datelor de monitorizare a protecției furnizate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, ratele de înscriere la școală în rândul copiilor refugiați de etnie romă sunt semnificativ mai scăzute decât cele ale copiilor refugiați care nu sunt de etnie romă. **Doar un sfert dintre părinții de etnie romă intervievați care aveau copii de vârstă școlară îi aveau pe aceștia înscriși la școală**. Ratele de înscriere au variat între cele două maluri ale Nistrului, cu 24% pe malul drept și 40% pe malul stâng[28].

Unul dintre motivele principale ale prezenței scăzute la școală a copiilor de etnie romă, după cum au remarcat mediatorii comunității rome, este analfabetismul. Mulți dintre copiii de etnie romă care nu merg la școală în Moldova nu fuseseră anterior înscriși la școală în Ucraina. În timpul discuțiilor de grup, a reieșit faptul că copiii care nu au fost anterior înscriși la școală au fost plasați în clase corespunzătoare vârstei lor, mai degrabă decât abilităților lor academice, în absența unor programe remediale. Acest lucru a dus la frustrare, unii copii refuzând să se întoarcă la școală după câteva vizite.
Alte motive pentru care nu s-au înscris la școlile locale, menționate de câțiva respondenți, au fost lipsa documentelor specifice necesare pentru înscrierea la școală; indisponibilitatea locurilor la școală; instabilitatea situației lor locative, din cauza închiderii preconizate a centrelor de plasament în care locuia familia și care se afla în apropierea instituției de învățământ; și lipsa transportului spre școală. Aceste provocări indică interdependența drepturilor omului, în care realizarea dreptului la educație depinde de o locuință adecvată și de alte drepturi conexe.

În plus, 67% dintre persoanele de etnie romă intervievați au menționat preferința pentru continuarea educației online în școlile ucrainene ca motiv principal pentru care nu și-au înscris copiii în școlile locale.

[27] Raportul nr. 2 privind monitorizarea respectării drepturilor refugiaților din Ucraina în contextul stării de urgență pentru perioada mai - iulie 2022, Oficiul Avocatului Poporului.
[28] Potrivit UNHCR și organizațiilor locale conduse de romi, cifra raportată nu reflectă situația actuală, menționând că cifrele OHCHR, bazate pe un eșantion de mărime diferită, raportează rate de înscriere mai mari decât statisticile guvernamentale. Aceste informații au fost împărtășite în cadrul "Consultărilor publice cu privire la raportul privind discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina în Moldova", desfășurate la 12th iunie pe malul drept.

Atitudinile negative față de copiii refugiați de etnie romă au contribuit, de asemenea, la non-frecventare. ***"Fiul meu a fost tratat prost de profesorul de la școală pentru că este refugiat și pentru că este rom"***, a declarat mama unui copil rom. Acest exemplu evidențiază discriminarea inter-secțională cu care se confruntă copiii refugiați de etnie romă.

În timpul discuției de grup, niciunul dintre participanți nu avea copii înscriși în instituțiile de învățământ din Moldova. Copiii fie învățau online în școli ucrainene, fie nu învățau deloc. Unii părinți au explicat că copiii lor au încercat anterior să frecventeze școlile locale, dar au renunțat din cauza conflictelor cu copiii locali și a intimidării. Participanții din discuțiilor de grup care locuiesc în unele centre de plasament temporar pentru refugiați au raportat că copiii lor aveau acces la clase alternative în cadrul centrului, create special pentru copiii de etnie romă. Cu toate acestea, aceste clase specializate au fost percepute atât de părinți, cât și de mediatori ca o formă de segregare.

Pe **malul stâng al râului Nistru**, datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au relevat o experiență școlară mai pozitivă pentru copiii de etnie romă refugiați. Majoritatea participanților la discuției de grup au raportat că copiii lor au fost înscriși la școală și au avut experiențe pozitive, fără atitudine negativă generalizată din partea copiilor locali și cu atitudini de sprijin din partea administrației școlare. Acest lucru a fost confirmat de mediatorii comunității rome, care au remarcat doar conflicte ocazionale, pe care le-au abordat cu promptitudine. În general, mediatorii au jucat un rol-cheie în facilitarea înscrierii la școală a refugiaților de etnie romă, inclusiv prin acordarea de asistență cu privire la documentele necesare.

Partea III. Concluzii și recomandări

Experiențele copiilor refugiați în Moldova sunt diverse, însă copiii de etnie romă, se confruntă cu o discriminare semnificativă care îi împiedică să se bucure pe deplin de dreptul lor la educație. Dintre persoanele intervievate în cadrul monitorizării protecției de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului, peste o treime au raportat că copiii lor erau înscriși în școlile din Moldova; cu toate acestea, acest procent a scăzut la un sfert pentru copiii refugiați de etnie romă. În plus față de rata mai scăzută de înscriere, copiii refugiați de etnie romă s-au confruntat cu bullying și intimidarea din partea copiilor locali, în special pe malul drept al Nistrului. Aceștia s-au confruntat, de asemenea, cu segregarea în mediile educaționale formale și informale.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitari:

- ⇒ **Dezagregarea datelor privind frecventarea școlii** de către copiii refugiați în funcție de motivele de discriminare interzise, inclusiv naționalitatea, originea etnică, limba, sexul, vârsta, dizabilitatea, statutul de migrant, conform recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale.
- ⇒ **Promovarea integrării copiilor de etnie romă refugiați** în mediul școlar prin combaterea stereotipurilor negative care afectează copiii refugiați, în special pe cei de etnie romă, și prin implicarea administrației școlare, a profesorilor, elevilor și părinților.
- ⇒ **Evitarea și eliminarea segregării** în mediile educaționale formale și informale.
- ⇒ **Sensibilizarea copiilor de etnie romă și a părinților acestora** cu privire la importanța învățământului primar și la caracterul său obligatoriu.
- ⇒ **Identificarea copiilor de etnie romă neșcolarizați** care nu frecventează școala în Ucraina și sprijinirea acestora prin intermediul unui program specific de recuperare.

⇒ **Facilitarea accesului la educație** prin asigurarea faptului că copiii refugiați se bucură de toate drepturile omului necesare, inclusiv dreptul la o locuință potrivită și la transport sigur către școală.

⇒ **Asigurarea tuturor copiilor refugiați din Ucraina** cu educație școlară, fie prin înscrierea în școli locale, fie prin studii online în școli ucrainene. Să se ia măsuri pentru a restabili dreptul la educație pentru copiii care nu sunt înscriși în prezent în nicio școală

Capitolul 6: Dreptul la muncă

Partea I. Prezentare generală a contextului

De la sosirea lor în Moldova, refugiații din Ucraina s-au confruntat cu multiple provocări în găsirea unui loc de muncă și asigurarea unui venit stabil pentru ei și familiile lor. Analiza datelor secundare efectuată de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a identificat mai multe bariere, inclusiv barierele lingvistice, oportunitățile limitate de angajare (în special în zonele rurale), salariile mici, discriminarea pe criterii de vârstă și dizabilități, neconcordanța dintre ofertele de muncă și calificări și, în cele din urmă, responsabilitățile de îngrijire. Aceste provocări sunt deosebit de pronunțate pentru familiile monoparentale de refugiați din Ucraina, conduse în principal de femei, care trebuie să echilibreze responsabilitățile de îngrijire a copiilor cu programul de lucru. Într-adevăr, 83% dintre refugiații din Ucraina în Moldova sunt femei cu copii, iar aproximativ 4% din gospodăriile refugiaților includ cel puțin o persoană cu dizabilități[29].

Ca urmare a acestor provocări, la data de 23 mai 2024, doar 1 411 refugiați din Ucraina erau angajați oficial în Moldova. Aceasta include 971 de femei și 440 de bărbați[30]. Cu toate acestea, se estimează că mult mai mulți lucrează în mod informal. În consecință, majoritatea refugiaților din Moldova se bazează pe surse de venit nesustenabile. Pentru 68% dintre gospodăriile de refugiați, cel mai frecvent mecanism de adaptare este utilizarea economiilor pentru a face față nevoilor zilnice[31].

Dreptul la muncă este un drept fundamental al omului recunoscut în legislația internațională privind drepturile omului și este esențial pentru garantarea altor drepturi ale omului. Acesta este definit ca dreptul oricărei persoane la posibilitatea de a-și câștiga existența prin muncă aleasă sau acceptată în mod liber.

La nivel național, dreptul la muncă pentru refugiați a fost garantat prin Decizia nr. 4 a Comisiei pentru Situații de Urgență din 1 martie 2022, care le acordă dreptul de a lucra pe teritoriul Republicii Moldova fără a obține un permis de ședere temporară în scop de muncă. Decizia Guvernului din martie 2023 de a acorda statutul de Protecție Temporară refugiaților din Ucraina a consolidat și mai mult acest drept. Directiva prevede că: *"Beneficiarii de protecție au dreptul de a lucra pe teritoriul Republicii Moldova fără a obține dreptul de ședere temporară în scop de muncă. Angajarea beneficiarilor de protecție temporară se bazează pe contractul individual de muncă"*[32]. În plus, beneficiarii de Protecție Temporară se pot înregistra ca persoane aflate în căutarea unui loc de muncă la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, facilitând integrarea acestora pe piața locală a muncii.

Partea II. Constatări

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului de monitorizare a protecției au arătat că majoritatea refugiaților intervievați (79%) erau șomeri, dintre cei angajați, 11% erau angajați informal în Moldova, 6% aveau un contract formal, iar 4% lucrau la distanță. Aceste modele de ocupare a forței de muncă au fost similare pe ambele maluri ale râului Nistru. Refugiații lucrează în diverse sectoare, inclusiv în activități agricole sezoniere, vânzări, construcții și industria frumuseții.

Dintre șomeri, doar 15 % au declarat că își caută în mod activ un loc de muncă, în timp ce 20 % nu au manifestat niciun interes în a găsi unul. Principalele motive ale șomajului au fost îngrijirea copiilor sau responsabilitățile de

[29] Breviar de gen: Mijloacele de subzistență și accesul la muncă al refugiaților din Ucraina în țările învecinate.
[30] Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 23 mai 2024.
[31] Răspunsul regional la refugiați pentru situația din Ucraina ianuarie - decembrie 2024.
[32] Decizia #21 privind acordarea protecției temporare.

îngrijire, 8 % dintre aceștia menționând problemele de sănătate drept principalul obstacol. Dintre acestea, 60 % erau persoane cu dizabilități.

Principalele bariere pentru refugiați în obținerea unui loc de muncă au inclus **nepotrivirea competențelor, salariile mici, lipsa de cunoștințe a angajatorilor cu privire la angajarea refugiaților cu Protecție Temporară** și cunoașterea limitată a limbii române.
Pe malul drept al râului Nistru, angajatorii au ezitat frecvent să angajeze refugiați din cauza naturii pe termen scurt a statutului lor legal, temându-se să investească în angajați care s-ar putea întoarce eventual în Ucraina. Pe malul stâng, refugiații s-au confruntat cu provocări legate de documentele de înregistrare obligatorii și de criteriile specifice de angajare legate de cerințele locale de înregistrare.

Dreptul la muncă pentru resortisanții țărilor terțe care au sosit din Ucraina

Monitorizarea protecției datelor de către Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a arătat că doar 33% dintre resortisanții țărilor terțe intervievați erau angajați, fie formal, fie informal.
În timpul consultărilor publice privind proiectul de raport, participanții au evidențiat provocările cu care se confruntă solicitanții de azil. Aceștia au subliniat faptul că angajatorii ezită să îi angajeze deoarece documentele lor sunt valabile doar o lună, limitându-le capacitatea de a deschide conturi bancare sau de a cumpăra asigurări. Această constrângere le-a restricționat semnificativ accesul la drepturi și servicii esențiale[33].

În ceea ce privește solicitanții de azil de naționalitate rusă, niciunul nu era angajat în mod oficial la momentul discuției de grup și doar unul lucra în mod informal. Cu toate acestea, mai mult de jumătate dintre participanți lucraseră anterior în Moldova pentru o anumită perioadă de timp, în principal într-un depozit sau în companii, dar au plecat din motive precum venituri insuficiente. Deși nu au raportat o discriminare directă la locul de muncă, unii au menționat disconfort cauzat de comentariile localnicilor care îi leagă de războiul din Ucraina și de atribuirea vinovăției pentru începerea acestuia. Barierele lingvistice au fost, de asemenea, menționate drept un obstacol. În cele din urmă, deși legislația nu interzice accesul solicitanților de azil la formarea profesională, în practică, admiterea în instituțiile de învățământ rămâne dificilă, adesea din cauza lipsei de informații furnizate de administrația instituțiilor de învățământ.

Dreptul la muncă pentru refugiații de etnie romă din Ucraina

În plus față de provocările comune tuturor refugiaților în asigurarea unui loc de muncă stabil în Moldova, **refugiații de etnie romă se confruntă cu obstacole suplimentare specifice etniei lor**. Datele colectate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului arată că doar 11% dintre refugiații de etnie romă erau angajați în Moldova, în timp ce 89% erau șomeri. Ratele de ocupare a forței de muncă **variază semnificativ între cele două maluri ale Nistrului: 25% pe malul stâng față de 5% pe malul drept.** Dintre cei angajați, doar 33% aveau contracte formale, în timp ce 67% lucrau informal. În plus, doar 16% dintre refugiații de etnie romă șomeri căutau în mod activ un loc de muncă, invocând obstacole precum discriminarea, barierele lingvistice și responsabilitățile de îngrijire.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a primit informații credibile cu privire la provocările cu care se confruntă refugiații de etnie romă în ceea ce privește accesul la dreptul la muncă. Refugiații de etnie romă care locuiesc pe malul drept al râului Nistru au raportat că întâmpină bariere semnificative în accesul la locuri de muncă și lipsa accesului la cursuri de formare profesională, inclusiv discriminare.

[33] Această informație a fost împărtășită în cadrul "Consultărilor publice privind raportul referitor la discriminarea cu care se confruntă refugiații din Ucraina în Moldova", desfășurate pe 12th iunie pe malul drept.

În timpul discuției de grup, doar doi refugiați de etnie romă erau angajați - unul în mod formal și unul informal - și ambii aveau locuri de muncă slab calificate, cu salarii insuficiente pentru a asigura un nivel de trai decent. Majoritatea participanților au raportat că au căutat în mod activ un loc de muncă, dar nu au reușit, atribuind acest lucru discriminării etnice.

În cadrul interviurilor de monitorizare a protecției, mulți respondenți au raportat **cazuri de tratament negativ și discriminare generalizate** în timpul căutării unui loc de muncă. Unii au petrecut peste șase luni în căutarea unui loc de muncă, dar au fost respinși de angajatori după ce aceștia au aflat de etnia lor. În unele cazuri, ofertele de muncă au fost anulate după ce angajatorii s-au întâlnit personal cu refugiați de etnie romă. Un mediator al comunității rome a explicat: ***"Angajatorii nu vor să angajeze romii noștri [moldoveni], iar pentru romii din Ucraina sunt și mai puține șanse să obțină un loc de muncă".*** Acest lucru indică o discriminare inter-secțională, bazată pe statutul de refugiat și pe motive etnice.

Un mediator rom a subliniat faptul că Agenția Locală pentru Ocuparea Forței de Muncă din Ocnița a refuzat înregistrarea refugiaților de etnie romă ca șomeri, susținând că aceștia nu căutau cu adevărat un loc de muncă, ci încercau să primească beneficii sociale. Justificarea oferită a fost: **"Dacă sunteți romi, nu doriți să lucrați; căutați doar asistență".**

În ciuda acestor provocări, **mediatorii comunității rome** care lucrează pe ambele maluri ale Nistrului au jucat un rol-cheie în facilitarea accesului la locuri de muncă. **Pe malul stâng,** mediatorii au orientat frecvent refugiații de etnie romă către locuri de muncă temporare sau sezoniere. În plus, aceștia au încercat să abordeze factorii care contribuie la o activitate economică scăzută în rândul refugiaților de etnie romă - cum ar fi calificările limitate - prin implicarea activă a partenerilor umanitari și a instituțiilor de ocupare a forței de muncă pentru a spori accesul la formarea profesională.

Dreptul la muncă pentru refugiații cu dizabilități din Ucraina

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au arătat că **4% dintre refugiații cu dizabilități intervievați erau angajați în Moldova,** dintre care 1% lucrau formal, iar 3% informal. Cei care nu erau angajați au menționat ca motive principale dificultățile de sănătate, vârsta și barierele lingvistice.

Pe **malul drept al râului Nistru,** niciunul dintre participanții la discuțiile de grup nu era angajat, în principal din cauza problemelor de sănătate sau a dizabilității. Unii participanți au lucrat anterior, dar au fost nevoiți să plece din cauza agravării problemelor de sănătate.

Pe **malul stâng al râului Nistru**, principala provocare raportată de refugiații cu dizabilități a fost asigurarea înregistrării pe termen lung necesară pentru ocuparea unui loc de muncă. Cu toate acestea, această provocare nu a fost legată de statutul lor de dizabilități. O singură participantă la discuției de grup a avut anterior un loc de muncă solicitant din punct de vedere fizic și prost plătit, pe care în cele din urmă a trebuit să îl părăsească din cauza problemelor de sănătate. Ea a reușit să obțină un alt loc de muncă numai după ce a obținut permisul de ședere pe termen lung.

Partea IV. Concluzii și recomandări

Datele Oficiul ONU pentru Drepturile Omului au constatat că un procent mic de refugiați din Ucraina erau angajați în Moldova, numărul celor care lucrau informal fiind de două ori mai mare decât al celor care aveau un loc de muncă formal. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a identificat multiple provocări care împiedică populația refugiaților să aibă acces la un loc de muncă, inclusiv nepotrivirea competențelor; barierele lingvistice; discriminarea bazată pe statutul de refugiat sau solicitant de azil; problemele de sănătate sau statutul de dizabilități; și responsabilitățile de îngrijire.

Aceste provocări afectează în mod disproporționat anumite grupuri. De exemplu, responsabilitățile de îngrijire, inclusiv îngrijirea copiilor sau îngrijirea unei persoane cu dizabilități, revin în principal femeilor. În plus, refugiații de etnie romă se confruntă cu discriminarea bazată pe etnia lor, adesea combinată cu statutul lor de refugiat. Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a constatat că refugiații de etnie romă se confruntă cu cele mai ridicate niveluri de discriminare, atât în căutarea unui loc de muncă, cât și la locul de muncă.

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului recomandă titularilor de obligații și actorilor umanitari:

- ⇒ **Respectarea, protejarea și realizarea dreptului la muncă** prin abordarea nevoilor specifice ale refugiaților cu dizabilități și ale familiilor monoparentale și prin îmbunătățirea serviciilor de sprijinire pentru posibilitatea ocupării forței de muncă care aliniază nevoile refugiaților cu cele ale angajatorilor.
- ⇒ **Promovarea integrării economice a refugiaților de etnie romă** prin combaterea discriminării, consolidarea rețelei de mediatori comunitari de etnie romă și furnizarea de programe de formare profesională.
- ⇒ **Încurajarea angajatorilor să organizeze zile de stagiu** pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, permițând refugiaților să dobândească experiență în noi roluri sau profesii.
- ⇒ **Sprijinirea refugiaților în învățarea limbii române** prin asigurarea accesului la cursuri gratuite de limbă.
- ⇒ **Sensibilizarea angajatorilor** cu privire la reglementările privind angajarea persoanelor cu statut de Protecție Temporară.
- ⇒ **Oferirea solicitanților de azil posibilitatea legală de a munci** în așteptarea deciziilor privind cererile lor de azil, inclusiv în perioada anterioară intrării în vigoare a deciziei finale.